

РАФИК ИМРАНИ

Вахтига шахсан өзүнү таңыдыгым Азербайжанын машхур тарзаны, халг артисти Бахрам Мансуровун нагайт ве жарадчылыгына насер олунму. Эсерин муеллифи санатшунаслыг доктору, профессор Р.Имранинин муеллифи олдугу "Мугам тарихи" чилд, "Азербайжанын мусиги тарихи" чилд, "Мугам Шмердан башлаяр" эсерлерини охудуму учун бу китаб да дигитими чекди ве ворегладим. Марагалысы будур ки, мугам санети нагындыа бу гадер зонкин, жени информасиялар веран эсерин муеллифи бу нашеринда де өз ананасине садиг галару мугамларимыз нагындыа жени муеллматлар вермишдир. Бахрам Мансуров нагындыа вахтига республикада Э.Исазаде ве Х.Гулиевин "Бахрам Мансуров" фото-альбому, М.Гулиевин "Бахрам Мансуров" эсерини кермшү ве охумшудум. Вахтига Бахрам Мансуров нагындыа чыхан мегалелери да метбуатда излемидим. Буна көре де, ани оларг фикрлешдим ки, онун нагындыа жени седе-мак мүмкүндүрмү? Тасечубу-мү сөндүрмөк учун Р.Имранинин "Бахрам Мансуров" (рус дилинде) китабыны диг-галог охудум.

Өвөлө, гејд етмелијем ки, Азербайжан дигли олан муеллифин рус дилинде белө селист адаби дил эле асар јазмасы мени чо севиндирди. Бахрам Мансуров жарадчылыгы иле таныш бир инсан кими китабы ворегладикче наем севинчимин, наем да та-

Дәјәрни тәдҗигат әсәри

аччубумун һәдди-һудуду јох иди. Ејни мөвзунин мүхтәлиф аспектләрдә ве мүхтәлиф елми сөвијјәләрдә јазылмасынын шаһиди олудган сонра эсерин елми маһијјетини, ирәли сүрүлмшү елми проблемларин һәллинди көрдүкдә Р.Имранинин јүксәк елми тафәккүрүнүн бир даһа шаһиди олдум.

Муеллиф бир сәнәткарә насер олунмшү әсәриндә муғам сәнәтинин XIX-XX әсрләрдә инкишаф мәрһәләринә дә тохунмушдур. Мансуровлар әлисинин, хүсусән Мәшәди Мәлик Мансуровун, Мәшәди Сүлейман Мансуровун, Мирзә Мансур Мансуровун ве Бахрам Мансуровун муғам ифачылыг әнәнәсинин инкишафында, онун горушуб сахланылмасындакы ролуну хәсуси оларг көстәрмишдир.

Әсәрдә Бахрам Мансуровун ифачылыг хүсусијәтлери чох кәзал елми шәкилдә үзә чыхарылмышдыр. Муғам ифачылыгында мөвчуд олан бир чох мизрабларын, ифа үслубларын, гәдим ифачылыг әнәнәмиздән ирәли кәлән бәзи шөбә ве күшәләрини нот нумунәләринин әсәрә салынмасынын кәләчөкдә буларын горушуб сахланылмасына хидмәт едәчәјинә тәч бир шүбһә галымр.

Бахрам Мансуровун жарадчылыгы елми шәкилдә тәһлил едиләркән онун опера театрындакы ролу, сола, үчлүк, ансамбл фәаллијәти дә хүсуси оларг ишылгандырлыр. Әсәрдә тарын симлеринин акустик өлчүләринин, рәсмләрин верилмәси, эсерин елми маһијјетини, тәдҗигат объектини даһа да кеңишләндирди. Тарзанын жарадчылыгы дөврүндә бүтүн тәлм јазыларынын фонетика нөмрәләри иле ортаја чыхарылмасы сәнәткарын фәаллијјетинин әһәтә даирәсинин кеңишлијини сүбүт едир.

Р.Имрани муғам сәнәтинә аид зонкин нөдвәллери китабә салмагла наем Мансуровлар әлисинин муғам сәнәтиндәки хидмәтини, наем дә

муғамларын нәзәри-тарихи аспектләринин әрәнилмәси үчүн чо мараглы материаллары ортаја чыхармыш олду. "Бахрам Мансуров" монографиясыны охудугдан сонра эсерин муеллифи илә көрүшмәк ве кичик мусәһибә көтүрмәк истәдим. Бу көрүшүмүз дә мәнәдә бөјүк тәсәу-рат ојатды.

—Рафиг муеллим, Бахрам Мансуров нагындыа китаб јазмаг фикирне нә вахт дүшүмшүнсүз?

—Сезүн дүзү, бу әсар мәним Бахрам Мансуров нагындыа намязәдик диссертасиямдыр. 1980-чи илләрдә намязәдик мөвзусу кими көтүрдүм бу проблем үзәриндә мән үзүн илләр чалышмышам. Мәним елми рәһбәрим көркәмли бәстәкаримыз мәрһум Ф.Әмиров ве елми мәсләһәтчим москвалы алим, сәнәтшунаслыг доктору, профессор В.М.Шуровун елми истигамәтлери ве мәсләһәтлери бу эсерин санбаллы елми дигилләр әсасында ортаја чыхмасына көмәклик етмишдир. Бу әсәр 1988-чи илдә П.И.Чайковский адына Москва Девләт Консерваториясында мудафия едилмишдир.

1988-чи илден сонра мән докторлуг мөвзүм үзәриндә чалышмаға башладым ве мәрһум һадисәләрдән сонра јаранмыш итгисидә чөтинлик дө мәнә монографиямы чап етдирмәјә имкан вермирди.

Көркәмли муғам корифејинин 2001-чи илин феврал ајынын 12-дә дүнјаја кәлмәсинин 90 иллі тамам олур. Одур ки, кәзәл, семими инсан ве чо бөјүк муғам ифачымыз олан Бахрам Мансуров нагындыа олан китабы нәјин баһасына олурса-олсун нәшр етдирмәјә гәрәра алдым. Дикәр тәрәфден дә бу сәһәнин мүхтәссәси кими артыг сәнәтшунаслыгымызын инкишафы үчүн өз жарадчылыгымы дөрд истигамәтдә ашармагы планлашдырмышам.

Булардан биринчиси муғам сәнәтимизин тарихинин

ве нәзәри проблемларинин үзә чыхарылмасыдыр. Бу саһәдә 12 чилдик "Муғам тарихи" эсерини һиссә-һиссә чапа һазырлајарам: "Муғам тарихи" чоһчилдлийи битирәндән сонра "Муғам енскиклопедиясы"ны чапа һазырламаг фикрим вар. Бу саһәдә дә артыг 1200-дән чо муғам термини, шөбә ве күшәләрин адылары топланылмышдыр. Паралел оларг бу саһәдә де иш апарырам; "Азербайжанын мусиги тарихи" чоһчилдли эсерин ортаја чыхарылмасы сәһәсиндә де иш апарылар. Артыг билдирдим ки, "Азербайжан мусиги тарихи" (ән гәдим дөврләрдән бизим өрәг гәдәр) чилд китабым нәшр оллуб.

Нәһәјт, сон дөрдүнчү истигамәт дә Азербайжанын чоһ мөшһур муғам ифачыларынын жарадчылыгынын елми шәкилдә тәһлил олунмасыны гаршыма мөгәсд кими гојмушам. Бу саһәдә де илк әсәрим—"Бахрам Мансуров" китабыны јаздым. Гисмәт оларса, дикәр сәнәткарларимыз нагындыа дә белә әсәрләр јазмагы планлашдырарам.

—Рафиг муеллим, бәс, нијә Бахрам Мансуров нагындыа әсәри рус дилиндә јаздыныз?

—Өвәлә, бу әсәри мән Москвада рус дилиндә мудафия етмишәм. Нәм дә истәдим ки, Азербайжанын белә мөшһур муғам ифачыларыны республикадан кәнарда дә јакшы танысынлар.

Мусәһибәјә көрә Рафиг муеллимә өз тәшәккүрүмү билдиргә арыландан сонра үрәјлән белә үлви әрзу кеди. Бөјүк тарихи, мәдәни ирси олан халгымизын бүтүн көркәмли сәнәткарлары нагындыа каш ки, белә санбаллы әсәрләр јазылды. Әбәди јашамаға ләјиг олан халгымыз өз зијәлиларыни, алимләрини ве сәнәт корифелерини дә јашатмагы бәчәрмәлидир.

Назия РИЗВАН,
Азербайжан ЕА Әдәбият
Институтунун баш елми
ишчиси, филология елмләри
намизәди.